№ 263 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1914 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ № 263

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ՍՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1915 Թ. ՀԱՄԱՐ

(44-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է՝

12 և 11 ամիսը	10 ամիսը	9 ամիսը	8 ամիսը	7 և 6 ամիսը	5 ամիսը	4 ամիսը	3 ամիսը	2 ամիսը
10 րուբ.	9 րուբ.	8 րուբ.	7 րուբ.	6 րուբ.	5 րուբ.	4 րուբ.	3 րուբ.	2 րուբ.

Դեկտեմբերի 1-ից մինչեւ յունվարի 1-ը 85 կոպ., իսկ նրանք, որոնք կուզենան ստանալ նաեւ «Մշակի» հրատարակած քարտէզը, պէտք է ուղարկեն 1 րուբլի։

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։ Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել՝ առաջին երեսի վրա տողատեղին (պէտիտ) 20 կ., վերջին երեսի վրա 10 կոպէկ։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կոպ. նամականիշ։

Հին բաժանորդներին խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

ՊՐԷՄԻԱՆԵՐ

«Մշակի» ՏԱՐԵԿԱՆ այն բաժանորդները, որոնք 1915 թ. համար (սկսած յունվարի 1-ից 1915 թ.) միանուագ կամ մաս-մաս վճարած կունենան 10 րուբլի բաժանորդավճարը, կը ստանան 1915 թ. ընթացքում ՁՐԻԱԲԱՐ հետեւեալ նոր լոյս տեսնելիք գրքերը.

1) „Տանջվածը", մեծ վէպ ՇԱՀՐԻԱՐԻ, հայկական յեղափոխական կեանքից։

2) „Հայկական հարցը", լուսաբանված դօկումէնտներով, մի ստուար հատոր, պատկերներով։

Ծանօթ.—Արտասահմանեան բաժանորդները պրէմիաները ստանալու համար պիտի ուղարկեն ճանապարհածախքը, որի քանակը կը յայտարարվի իր ժամանակին։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԻՒՐՈՆ

սրանով յայտարարում է, որ շնորհակալութեամբ ընդունում է իր Գրասենեակում կամաւորների համար զանազան տեսակի հագուստեղէն և սպիտակեղէն։

(Лермонтовская ул. д. № 12). (շ.և.) տռ. 1008. 3—1

ԶՈՒԲԱԼՈՎԻ ԱՆՈՒԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԻԿ. ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

յայտնում է խմբակցութեան պ. պ. անդամներին, որ կիրակի, նոյեմբերի 23-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին Թիֆլիսի քաղաքային դումայի դահլիճում նշանակված է անցեալ յուլիսի 9-ին կայացած խմբակցութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐՆ ԵՆ՝

1) Կանոնագրութեան մի քանի կէտերի փոփոխումն ու յաւելումն.

2) Ընտրութիւններ՝ ա) վարչութեան 2 անդամի և 3 փոխանդամի. բ) վերստուգիչ յանձնաժողովի 3 անդամի և 2 փոխանդամի։

3) Ընթացիկ հարցեր։

Անդամագրութիւնը շարունակվում է մինչև ներկայ նոյեմբերի 22-ը։

տռ. 1010. 1—1

ԲԺԻՇԿ

Շուշանիկ Նաքաբեան

(Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների եւ մանկաբարձութեան)։

Ընդունում է հիւանդներին՝ (առ. ժ. $12^1/_2$—2. (եր. ժ. 4—6.

Հասցէն՝ Սոլոլակ, Ռուդչեվսկայա փ. № 1. Հեռախօս 10—58.

(և.հ.կ.) տռ. 784. 100—37

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ս. Գ. ԿԵՕՆՋԵԱՆ

վերադառնալով վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը. պլոմբ, արհեստական ատամներ, ատամի հեռացումը առանց ցաւի։

Ընդունելութիւնը ամեն օր.

Առաւ. 9—2 ժ.

Երեկ. 4—7 ժ.

Կիրակի օրերը 10—12.

Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. մուտքը նրբափողոցից։

տռ. (հ. կ.) 804. 0—63

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Երեկոյեան հաղորդագրութիւն)

19 նոյեմբերի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան գօրաբանակի շտաբի կողմից.

Նոյեմբերի 18-ին խոշոր ընդհարումներ տեղի չեն ունեցել։

ԱՆԳԼՕ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

18 նոյեմբերի

ԼՕՆԴՕՆ.—Մամուլի բիւրօն յայտնում է, որ ուղտեր հեծած բրիտանական մի զորամասի և դէրվիշների միջև Բուրաօյի մօտ նոյեմբերի 7—10 տեղի ունեցաւ լուրջ ընդհարում. Դէրվիշները ջարդվեցին և փախուստի դիմեցին տալով խոշոր կորուստներ։ Բրիտանացիք տիրացան նրանց բերդերին ու քարուքանդ արին նրանց։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

18 նոյեմբերի

ՍՊԱՀԱՆ.—Մուհարրէմի տօնի ժամանակ տեղի ունեցան բազմաթիւ ժողովներ և կրօնական հանդէսներ։ Ագիտատօրները ճառեցին յօգուտ Թիւրքիայի՝ ռուսների դէմ յուզմունք առաջ բերելու նպատակով, սակայն ազգաբնակութիւնը ոչ միայն անտարբեր է դէպի այդ, այլ և համակրանք է արտայայտում Ռուսաստանին։

Գեներալ նահանգապետ նշանակվեց Սէրդար Մօհտաշիմը։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Աթէնքից հաղորդում են, որ Զմիւռնիայի Թիւրքաց ծովային իշխանութիւնները հրամայել են բռնել նաւահանգստում կանգնած նեդէրլանդական 2 շոգենաւ։ Չը նայած հօլլանդական հիւպատոսի կտրուկ բողոքին, Թիւրքերը ծածանել են այդ շոգենաւերի վրա իրանց դրօշակը և յայտարարել են յարքունիս գրաւված, պատճառաբանելով որ շոգենաւերում եղել է կռւող պետութիւններից մինին պատկանող ապրանք։

—

(Լրագիրներից)

✦ Կ. Պօլսի ոստիկանութիւնը գաղտնի անթել հեռագիր ունենալու պատրուակով շարունակում է խուզարկել օտարազգիների տները։ Կալանաւորվում են նրանք, որոնց մօտ գտնվում են... գրպանի էլեկտրական լապտերներ։

✦ Կ. Պօլսի շէյխ-իւլ-իսլամը մի կոչ է հրատարակել ուղղափառ-մահմեդականներին, որի մէջ ասում է, թէ նրանք պարտաւոր են սիրով վերաբերել դէպի Թիւրքահպատակ-քրիստոնեաները։

✦ «Р. Сл.»-ին հեռագրում են Աթէնքից, որ Թիւրքերը ամբակոծել ու հրդեհել են Չէշմէի ս. Եւստաթիոս ռուսական վանքը։

✦ Թիւրքիան Սուէզ է ուղարկել 77,000 կանոնաւոր զինւոր և 10,000 բէդուին։

✦ Բ. Դուռը Միացեալ Պետութիւնների դեսպանին գրաւոր բողոք է յանձնել այն լուրերի դէմ, որ տարածում են արտասահմանում Թիւրքերի դործ դրած բարբարոսութիւնների մասին։

✦ Թիւրք-գերմանական բարեկամութիւնը ստիպել է հաստատել Թիւրքական գեներալ-ադիւտանտի պաշտօն գերմանական և աւստրիական կայսրների մօտ։

✦ Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն՝ Երզրումից դէպի հիւսիս-արեւմուտք, Ցեռեան-դերէի մօտ, նկատվել են Թիւրքաց զորամասեր, որոնք ըստ երեւոյթին պատկանում են Թիւրք կանոնաւոր զօրքին։ Բայազէդի հովտում քիւրդերի գործունէութիւնը որոշ չափով թուլացել է։ Դիւզ-մէյդանի մօտ թշնամու հեծեալ գունդը ընդհարվելով մեր զորամասին՝ շտապով ցրվեց, կորցնելով մի քանի սպանվածներ և վիրաւորներ։

✦ Վանի ճանապարհներին քիւրդերը ամրացել են Բեգրի-կալէ—Քիւչիւկ-քեօյ շրջանում։ Թիւրք գերիները պատմում են, որ Արաքսի մօտ եղած կռիւներում խիստ վնասվել է Թիւրքաց 52-րդ հետեւակ գունդը. առանձնապէս զգալի վնաս է հասցվել օֆիցէրական կազմին։

✦ Օդեսսա հասած մի անձն պատմել է, որ նա սեփական աչքերով տեսաւ Ռումինիայում և գրեց նոյն իսկ գերմանական 8 վագօնի համարները, որոնցով ոսկի ու ռազմամթերք էր փոխադրվում Թիւրքիայի համար։

✦ «Т. Л.»-ին հեռագրում են Մոսկվայից, որ տեղական առեւտրական Ցովհաննիսեանը 15,000 ր. է նուիրել պատերազմի կարիքների համար։

✦ Պաղեստինում յարքունիս են գրաւվել երրեակ համաձայնութեան պետութիւնների շինութիւնները, եկեղեցիներն ու դպրոցները։

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

—

Թիւրքական բանակի կորուստները

Կովկասեան զինւորական շտաբի նոյեմբերի 15-ի հաղորդագրութիւնը, որի մէջ յիշված են Երզրում տանող ճանապարհին մեզ դիմադրութիւն ցոյց տուած Թիւրք բանակի զորամասերի կրած կորուստները, լոյս են սփռում այդ շրջանում գործող Թիւրք զօրքերի մասին։

Այդ հաղորդագրութեան մէջ յիշված են Թիւրքական հետեւեալ դիվիզիաները՝ 28-դ, 29-դ, 33-դ և 34-րդ։ Ի նկատի ունենալով որ Թիւրքական դիվիզիան պարունակում է 10,000—12,000 մարդ, պէտք է հետեւցնել, որ Քեօփրիւ-Քեօյ—Հասան-Կալէի ճակատում մեր զօրքերը գործ են ունեցել 40—48,000-անոց Թիւրքական բանակի հետ, աւելացրած դրանց վրա քիւրդական համիդիէներն 3—4 դիվիզիօն, իւրաքանչիւրը 600—700 հոգի, դուրս կը գայ, որ Թիւրքաց բանակի հրամանատարը դաշտ էր հանել ոչ պակաս 50 հազար հոգի կամ մի կորպուս։ Սա կուռղնիրի մի շատ պատկառելի թիւ է, որ նա հրապարակ էր բերել մեր առաջապահ գնդերի դէմ՝ պաշտպանելու Երզրումն ու Դէվէ-Բօյնուն մեր յարձակումներից։

Այս իսկ հանգամանքը ցոյց է տալիս, որ Թիւրքաց բանակի ընդհանուր հրամանատարը մեծ արժէք է տուել Հասան-Կալէին և ամեն միջոց ձեռք է առել մի առժամանակ պաշտպանելու այն մեր ձեռքն ընկնելուց, որովհետև Հասան-Կալէն վերցնելուց յետոյ Դէվէ-Բօյնուին հասնելը շատ-շատ մի օրվայ գործ է։

Թիւրքաց զօրքերի այսպիսի ուժեղ կենտրոնացումը Քեօփրիւ-Քեօյ—Հասան-Կալէ գծում ապացոյց է այն բանի, որ Թիւրքերը պաշտպանելով այդ գիծը նպատակ են ունեցել ամրացնել իրանց ռազմական դիրքերը Դէվէ-Բօյնույում և Երզրումում, իսկ այնտեղ շինելու շատ բան կայ։ 1877 թւի հոկտեմբերի 23-ի կռիւը Դէվէ-Բօյնուի վրա և սրա հեշտութեամբ առումը Թիւրքաց կառավարութեանը համոզել է, որ Դէվէ-Բօյնուի դիրքերը այնքան էլ անառիկ չեն և որ նրա վրա եղած 24 մարտկոցները չեն պաշտպանում այդ բնական շատ լաւ դիրքը ռուս զօրքի գրոհից՝ մանաւանդ Մեծ և Փոքր Թոփ և Չիֆթլիքի կողմից, ուստի և վերջին չորս տարում այդ տեղերում կառուցվում էին նոր լիւնէտներ ու մարտկոցներ, որպէսզի այս միակ մատչելի կողմը դարձնեն անառիկ։

Շատ հաւանական է թւում, որ ռազմագիտական այդ աշխատանքները պատերազմ սկսվելիս դեռ ևս աւարտված չէին, և Թիւրք հրամանատարին՝ յանկարծակիի չը գալու համար՝ անհրաժեշտ էր մեծ ույժեր ուղարկել մեր զօրքի դէմ՝ ժամանակ շահելու Դէվէ-Բօյնուն ու Երզրումը ամրացնելու համար։

Սակայն մեզ թւում է, որ այս աշխատանքները չափազանց ուշացած են. Երզրումի 20 աստիճանանոց ցուրտը հազիւ թէ թոյլ տայ Թիւրք ու գերմանացի ինժեներներին այդ սառնամանիքներին ցեմէնտ շաղախելու և բէտօնի աշխատանքների դիմելու. իսկ առանց դրանց այժմ արհեստական մարտկոցներ կառուցանելը խաղաթղթից տնակներ շինել է։

Եւ այսպէս՝ գոնէ ձմեռը Թիւրք հրամանատարին կը մնայ բաւականանալ եղած ամրութիւններով և դրանցով պաշտպանել Անատոլիայի մայրաքաղաքը մեր զօրքի գալիք յարձակումից։ Սալ-Ման

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԷԿԶԱՐԽԻ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—

Վրաստանի էկզարխի՝ կովկասեան ռազմաբեմում ստացած տպաւորութիւնների մասին տպված է մի յօդուած, որից քաղում ենք հետեւեալ կտորները։

Էկզարխը եղել է Կարսում, Սարիղամիշում, է անցել նուաճված Թիւրքական հողերը և ուրախալի տպաւորութիւններ է ստացել։

«Իմ ճանապարհորդութիւնից ես լաւ տպաւորութիւն ստացայ,—ասել է էկզարխը։— Ուրախալի էր տեսնել, թէ ինչպէս զուարթ, անտրտունջ և հաւատով լի էին ամեն ազգի պատկանող մեր հերոսները։ Ես տեսայ բազմաթիւ վիրաւորներ, որոնք ոչ մի տրտունջ չէին հանում։ Տեսայ դիրքերը, փոսերը, ուր կային զինւորներ։ Անցայ լեռնանցքով, որի կողերում կանգնած էին մեր և Թիւրքաց զօրքերը։ Հայերը ռուսների պէս ընդունեցին օրհնութիւն, համբուրեցին խաչն ու աջը։ Դիրքերում մի հրէայ ուրախութիւն յայտնեց, որ տեսաւ ինձ, և համբուրեց Փարաջայիս փէշերը։ Վագոնում մի վիրաւոր հրէայ խնդրեց ինձ՝

— Նստեցէք ինձ մօտիկ, սրբազան հայր։

«Առաջին հանդուցեալը, որի համար ես թաղման կարգ կատարեցի, դա մի վրացի էր, որ հանել էին գնացքից։ Այս պատահական դէպքը խորապէս յուզեց ինձ»։

Էկզարխը խօսակցութիւն է ունեցել Թիւրք գերիների հետ, և այդ ժամանակ հարցրել է մի կրթված Թիւրքի, նախկին ուսուցչի, թէ ինչո՞ւ են Թիւրքերը կռւում մեզ հետ։

— Գերմանացիները ստիպեցին,—եղել է պատասխանը։

— Ինչո՞ւ է սուլթանը սրբազան պատերազմ յայտարարել։

— Մեզ մօտ սրբազան պատերազմ չէ կարող լինել,—պատասխանել է նա։—Երբ հրատարակվում է սրբազան պատերազմ, չէ որ մօլլաները պէտք է առաջնորդեն այդ պատերազմը։

Ճանապարհին էկզարխը պատահել է հայ փախստականների. նրանք գնում էին խիտ խմբերով։ Էկզարխը խօսել է նրանցից մէկի հետ։

— Ի՞նչ էք կարծում, Թիւրքերը կը շահե՞ն այս պատերազմը։

— Թիւրքիայում այդ մասին ոչ ոք չի մտածում. ամենքը վաղօրօք գիտեն, որ տանուլ են տալու։ Միայն զինւորները անում են այն, ինչ որ սուլթանն է հրամայում, իսկ սուլթանն էլ անում է այն, ինչ որ գերմանացիք են հրամայում։

Այս է ասել հայը Թիւրքիայի մասին։

ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ ՈՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ*)

VI

Ռուս մը, վերջերս, Մոսկուայէն, «Էքօ դը Պարիի» խմբագիրներէն մէկուն կուղղէր ուշագրաւ նամակ մը, որուն մէջ հետեւեալ հակիրճ, տաք ու ցայտուն տողերով կամփոփէր ու կը մեկնէր ներկայ պատերազմին նշանակութիւնը։

«Ի՜նչ պատերազմ... Ջրհեղեղէն ի վեր, միթէ տեսնուա՞ծ էր այսպիսի աղէտ մը։ Բայց ինչպէս, ասկից յետոյ, աշխարհս պիտի վերածնի, մաքրուած ու վերանորոգուած։ Ինծի կը թուի թէ այս պատերազմը պիտի թաղէ ամեն ինչ, որ աշխարհիս վրայ կար յոռի ու ամարդի և՝ քեն առաջ՝ պրուսական միլիտարիզմը։ Անոր տեղը՝ պիտի պարզուին, թարմ ինչպէս ծիածանը, սիրոյ և եղբայրութեան վրայ հիմնուած նոր կուլտուրայի մը ռուս ու ֆրանսական դրօշակները։

«Մենք ամենս հաստատ կը հաւատանք մեր ու մեր դաշնակիցներուն յաղթանակին։ Մեր նիւթական ուժէն զատ, մեր կողմը կայ նաև բարոյական ահագին ուժ մը։ Ասիկա մեծ առաւելութիւն մըն է մեզի համար և յաղթանակի գրաւական մը։

«Կը հետեւիք մեր երկրին մէջ անցած դարձածին։ Ամենքը ոտքի կանգնեցան, Կայսրէն սկսեալ մինչև յետին մուժիկը։ Ալ մէկ գինով մը չկայ մեր ամբողջ երկրին մէջ։ Ամեն ոք լուրջ է և գործօն։ Ամեն մնացի խլրտում դադրած է, ամեն շաղակրատութիւն դադրած է։ Բոլոր անձնական մտահոգութիւնները, մեծ կամ փոքր, մոռցուած են։ Ամենքս ձուլուած ենք միեւնոյն բարեկամական անքակտելի ընտանիքին մէջ։ Շնորհակալ եմ Աստուծոյ, որ զիս այսպիսի ընտանիքի մը անդամ է ըրեր։

«Սիրելի Ֆրանսայէն յաղթանակները մեզ յոյսով կը լեցնեն։ Բայց մը չենք տարակուսիր իր վերջնական յաղթանակին վրայ։ Ու ի՜նչքան ազնիւ եղաւ Անգլիան։ Ի՜նչքան արի եղաւ Բէլժիքան։ Հապա Սերբիա՞ն...»։

Մեծատաղանդ գրագէտի մը, հանրածանօթ գործիչի մը մէկ էջը չէ ասիկա. Մոսկուայի կարեւոր վաճառական մըն է գրողը, «գործի մարդ մը». և անոր համար յիշատակեցի իր նամակը, որ աւելի շահեկան է և յատկանշական, քան ոեւէ գրական ճառաբանութիւն. ռուս անհատ մըն է, մարդ մը, ազատական միջազգային բանակին մէկ անդամը, որ ամենէն բնական ու պարզ կերպով կարտայայտէ՝ ինչ որ կայ արտակարգօրէն «ազնիւ» ու մեծապէս «բարեբար» ներկայ պայքարին մէջ։

Կարելի է ըսել, թէ այսքան լայն տարողութիւն, այսքան խոր ու վեհ նշանակութիւն ունեցող և այսքան հսկայ ու բարեբար հետեւանքներով յղի պատերազմ մը դեռ տեղի չէր ունեցած մարդկային պատմութեան մէջ։ Ես պիտի ուզէի, որ մեր ցեղը, որ Արեւելքի մէջ ազատականութեան դարաւոր յառաջապահն եղած և ատոր համար այնքան դժնդակօրէն և այնքան ազնուօրէն տառապած է, իր բոլոր կցածն ընէր՝ ամեն ձեւերով, այս տիեզերադղորդ ու վերանորոգիչ պատերազմին մէջ ազատութեան ախոյեաններուն բերելու համար իր համեստ ուժերուն բովանդակ աջակցութիւնը, ոչ միայն որովհետև իր դատը ատով պիտի նպաստաւորուի ազատականութեան յաղթանակէն յետոյ, որ աներկբայելի է, այլ մանաւանդ որովհետև այդպէս վարուելով իր պատիւը պիտի բարձրանայ, և մեծագոյն շահը, մեծագոյն բարիքը, մեծագոյն զօրութիւնը՝ աշխարհիս մէջ, պատիւն է։ Արշակ Չօպանեան

Մարսէյլ, 15 հոկտ.

(Վերջ)

«НОВ. ВРЕМЯ»-Ի ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

—

Թէ որքան է փոխվել անգլիական պետական մարդկանց կարծիքը օսմանեան պետութեան վերաբերմամբ, կարելի է դատել գանձարանի կանցլէր Լլօյդ-Ջօրջի վերջին ճառից։ Կոչ անելով անգլիական երիտասարդութեանը դրօշի տակ, նա կանգ է ա-

*) Տես «Մշակ» №№ 258, 259, 260, 261 և 262.

ռել ի միջի այլոց մեր թշնամիների բնորոշման վրա, դրանց թւում և Թիւրքիայի: Նա սրան անուանել է քաղցկեղ մարդկութեան մարմնի վրա, որ կամաց-կամաց փտումն է առաջացնում ամեն մի երկրի մէջ, որն ընկնում է իր իշխանութեան տակ: Թիւրքիան մեծագոյն թշնամին հանդիսացաւ ոչ միայն ընդհանուր մարդկութեան, այլ անգամ իր սեփական կրօնի, իր գործողութեամբ ամեն վստահութիւն խզելով դէպի նա: Թիւրքիայի անկումը կը բերի ուրախութիւն, ապահովութիւն և խաղաղութիւն այն ամեն շրջաններում, ուր սերնդից սերունդ ճնշվել և այլասերվել են նրանով:

Եզրակացութիւնը սրանից ակնյայտ է և պէտք է ցաւել, որ Եւրոպան այդ եզրակացութեան չէ եկել կէս դար առաջ: Եւրոպայի ցամաքի վրա հանդուրժել թիւրքական իշխանութիւնը, որ դարձել է թարախ ժողովուրդների կենդանի մկանի վրա, այլ ևս անկարելի է: Այդ հիւանդութիւնը վերացնելու հին դեղերը ոչնչի չը հասցրին, մընում է դիմել վերջին միջոցին՝ անդամահատելով վերացնել վտառեակ այդ ուռուցքը:

Անգլիական մինիստրի աչքող այլախօսութիւնից պէտք է անցնել հարցի լուրջ քննութեան. ինչ անել Եւրոպայի այն հողերի հետ, որոնք մինչև այժմ գտնվել են թիւրքաց իշխանութեան տակ: Ինչ է թիւրքերին այնտեղից քշելը, պէտք է վաղօրօք պայմանաւորվել այդ շրջանները բնակեցնելու մասին:

Ռուսաստանը վերջին երեք տարին արտակարգ ջանքեր գործ դրեց խաղաղութիւն պահպանելու: Ի պատասխան դրան՝ Թիւրքիան դադարեցրեց մեր սև-ծովեան առևտրական գործունէութիւնը այն ժամանակ, երբ ընդհարում ունեցաւ Իտալիայի հետ, երբ պատերազմ վարեց բալկանեան պետութիւնների դէմ, և, վերջապէս, այս պատերազմից առաջ, երբ նա օրը երկու անգամ երդվում էր ազնիւ չէզոքութեան մասին: Միջերկրական ծովում, ուր էլ որ տեղի ունենային Ռուսաստանին հեռու ընդհարումներ, առաջին հարուածները անխուսափելիօրէն իջնում մեզ վրա:

Կարող է արդեօք Ռուսաստանը այսպիսի հանգամանքներում անտարբեր մնալ դէպի Դարդանէլի և Բոսֆօրի նեղուցները և նրանց իրապէս տիրելու հարցերը:

Դիւանագէտների շրջանում դեռ չէ մեռել դիւանագիտական ֆիկցիայի հաւատը: Անգամ Գերմանիայից, որ հանդիսաւորապէս ոտնատակ տուեց միջազգային իրաւունքների բոլոր ցնորքները, չվախեցաւ դիւանագէտների գլխից հանել նրանց սովորական երևակայութիւնները: Մենք հաւանօրէն այդ պատճառով կը լսենք, միջազգային պայմանագրերի ճանապարհով, Դարդանէլը չէզոք շրջան դարձնելու մասին, որ անձեռնմխելի լինի բոլորի համար: Մեզ ցոյց տան Սուէզի նեղուցի բաղդաւոր օրինակը:

Մեր վրա չը վերցնելով ռուսական դիպլոմատիայի մտքի և զգացմունքի պատասխանատուութիւնը, մենք սակայն վստահանում ենք ասել, որ ռուս հասարակութիւնը ապրել է միամիտ ռոմանտիզմի օրինական ժամանակաշրջանը: Աշխարհում տեղի ունեցող անցքերը համոզեցին նրան, որ գրված չէզոքութիւնը մի ժանգոտ գրոշ էլ չարժէ. որ չէզոքութեան ֆիկցիան, անգամ յաւիտենական, իր ույժը պահպանում է միայն այնտեղ, ուր առ երես դրված է լինում իրական շահ, որը իր հերթին յենված է լինում զինուորական բաւականաչափ հզօրութեան վրա: Ուր այդ հզօրութիւնը չը կայ, այնտեղ հանդիսաւոր պայմանագրերով ապահովված չէզոքութիւնը դառնում է անարգական խօսք:

Բելգիայի չէզոքութիւնը ոտնահարվեց, Սուէզի նեղուցի չէզոքութիւնը առ այժմ քարշ է տալիս տարտամ գոյութիւն, բայց ոչ թէ հանդիսաւոր խօսքերի ույժով, այլ շնորհիւ այն բանի, որ անգլիացիները պաշտպանում են նրան ծովային և ցամաքային ույժերով:

Բեռլինի վանդալները սպանեցին դիպլոմատիական ռոմանտիզմը, և նա յարութիւն չի առնի: «Չէզոքութիւն» խօսքը այսուհետև ոչ ոքի չի գայթակղեցնի: Դարդանէլի չէզոքութիւնը, որ առաջարկում են մի քանի դիւանագէտներ, չի յարուցանի Ռուսաստանի ոչ ցաւակցութիւնը, ոչ վստահութիւնը:

Յայտարարեցէք Դարդանէլը երեք անգամ չէզոք, բայց իսկապէս այդ նեղուցի իշխանութիւնը դիւանագիտական օդում չի մնայ կախված. նա կը մնայ այն պետութեանը, որին կը պատկանեն նեղուցի ափերը:

Տուէք նրանց Թիւրքիային, և նա, մինչև անգամ Բոսֆօրը կորցնելով, առաջվայ նըման իր քմահաճոյքով կը սկսի վարվել դէպի Հարաւային Ռուսաստանի խաղաղ գործունէութիւնը: Աւելի պարզ խօսելով, Մոտաւոր Արևելքում ռազմական յետագայ ընդհարումների երկիւղը չի նուազի: Մեծ պատերազմի վերջին նպատակը կը մնայ անհասանելի: Գետերով հոսած արիւնը դէպի երկինք է աղաղակելու իր անտեղի թափվելուն համար:

Դարդանէլի հարցը պէտք է վճռել ոչ թէ դիւանագիտական պաշտօնեաների խորամանկ մտորումներով, այլ նրա առողջ գործնական խելքով: Երկու դուռն էլ դէպի ռուսական ծովը պէտք է պատկանեն Ռուսաստանին: Միայն այսպիսի լուծումով խաչ կը դրվի մոտաւոր արևելեան հարցի վրա: Միաժամանակ այսպիսի լուծումը միջերկրական պետութիւններին ոչ մի վտանգ չէ սպառնում: Ազատվելով դիւանագէտների նախապաշարումներից, Եւրոպան կարող է վճռել այդ հին, մինչև այժմ նոր հարցը մի անգամ և ընդ միշտ:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
18 նոյեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Պաշտօնական: Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Վիսլայի ձախ ափում՝ Լովիչի շրջանում՝ նոյեմբերի 17-ին կռիւները զարգացան ամբողջ զօրաճակատում. Նկատելի էր, որ գերմանացիների յարձակումները ուղղված էին գլխաւորապէս Բէլեավա-Սօբոտկա զօրաճակատի դէմ: Լովիչից դէպի հիւսիս մեր արշաւանքը աջողութիւն ունեցաւ:

Լօձի ռազմավայրում ռազմական գործողութիւնները սահմանափակվում են թնդանօթային եռանդուն կրակով ձախ զօրաթևում: Մեր հետախուզողները տեղեկութիւններ հասցրին մեզ այն մասին, որ գերմանացիք Կալիշի մոտից դէպի Սէրաձ կենտրոնացրել են մեծ ույժեր, որոնք հաւանօրէն երկաթուղիներով եկած են Կալիշի ուղղութեամբ արևմտեան կողմից:

Նոյեմբերի 17-ին թշնամին յարձակման դիմեց Սէրաձի մոտից և Լասկի շրջանում: Մեր առաջապահ զօրամասերը նրա հետ վերին աստիճանի տաք կռիւ սկսեցին, որ տևեց ամբողջ օրը:

Հարաւային կողմում մենք կռւից յետոյ գրաւել ենք Ճէրցօվը: Թշնամին այդտեղից անկարգ փախուստի դիմեց:

Պլօցկում մենք գրաւեցինք նաև հինգ շոգենաւ և մի լաստ փամփուշտներով:

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17—18 նոյեմբերի

ՊԱՐԻԶ.— Հավասի Գործակալութիւնը հաղորդում է. «Բելգիայում թշնամին բաւականացաւ պաշտպանողական գործողութիւններով. Թնդանօթային կռիւը լարված բնոյթ չունէր: Մենք առաջացանք մի քանի կէտում. Ցէյի շրջակայքում մենք հաստատուն կերպով գրաւում ենք նոյեմբերի 15-ին վերցրած դիրքերը: Սուասօնը ռմբակոծվում է երբեմն: Արգօնի շրջանում գերմանացիք մի քանի յարձակում գործեցին Բագադէլի դէմ, բայց այդ յարձակումները վանվեցին: Վէվրի շրջանում թշնամին ապարդիւն կրակ բացեց Ապրէմօնի անտառի ուղղութեամբ: Վօգէզներում ոչինչ էական բան տեղի չունեցաւ»:

ԼՕՆԴՕՆ.—«Թայմսը» հաղորդում է հընդիկ զօրքերի փայլուն աջողութիւնների մասին, որոնք վերցրել են մեծ թւով գերիներ ու մի քանի գնդացիր:

«Թայմսի» թղթակիցները հեռագրում են, թէ ստացվող տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ դաշնակից զօրքերը էական աջողութիւն են ձեռք բերել Ֆլանդրիայում և Արտուայում: Թշնամու խիզախ յարձակումները թուլացել են: Դաշնակիցները հնարաւորութիւն են ստացել ամրանալ ու առաջանալ զօրաճակատի մի քանի մասում: Թշնամու շատ գնդեր Բելգիայի վրայով դիմել են արևելեան սահմանը: Դաշնակիցները գրաւել են Մէսսինը և Աբէնը: Թշնամու ձեռքումն է Լա-Բասսէն: Աջող տեղեկութիւններ ստացվում են նաև Արրասից: Թէև թշնամին նորից գործում է Իպրի մոտ, սակայն նրա գլխաւոր նպատակը, ըստ երևոյթին, հանդիսանում է Արրասը, որի շրջանում բանակած է ահագին թւով զօրք: Թշնամին վերջին օրերը շարունակ ռմբակոծում էր Արրասը և բոլորովին աւերեց հին քաղաքը, բաւականին վնասելով նրան: Ռումբերից ոչնչացել է երկաթուղային կայարանը: Թշնամին, ըստ երևոյթին, պատրաստվում է յարձակման դիմելու, բայց դաշնակիցները հաւատացած են, որ թշնամուն չի աջողվի ճեղքել դաշնակիցների զօրաճակատը:

ՊԱՐԻԶ.— Հավասի Գործակալութիւնը հաղորդում է. «Նոյեմբ. 8—14 թշնամին ապարդիւն տեղը մասնակի յարձակումների ձեռնարկեց: Մենք մեր հերթին հակայարձակումների դիմեցինք, պատճառելով թշնամուն զգալի կորուստներ: Ծովափից մինչև Լիս մեր դրութիւնը շատ գոհացուցիչ է:

«Գերմանացիք մեծ ջանքեր գործ դրին Իպրը աւերելու, որի համար, բացի թնդանօթային ռմբակոծութիւնից, օգտվում էին զրահապատ ու ռմբացիր գնացքով:

«Ուազից մինչև Վօգէզները գերմանացիք թոյլ գործունէութիւն ցոյց տուին, ու սիստեմատիքաբար քանդում են յիշատակարանները, որոնք սակայն նշանակութիւն չունեն զինուորական տեսակէտից: Մինչդեռ մեր թնդանօթաձիգ վաշտերը գործում են եռանդով, աւերելով գերմանական աէրօպլանները ու մարտկոցները և ոչընչացնելով նրանց զօրամասերին: Մեր հետևոտն գնդերը այստեղ ևս, ինչպէս և հիւսիսում, կռւում են արիաբար:

«Վերին Էլզասում, Վօգէզներում, ինչպէս նաև Սէն-Միէլ ռազմավայրում մեր ծանր թնդանօթների կրակը արգելք է լինում մատակարարել թշնամուն ռազմամթերք ու կենսական պիտոյքներ»:

ԼՕՆԴՕՆ.—«Թայմսի» թղթակիցը, այցելելով ֆրանսիական զօրքերի ռազմագիծը, ասում է, որ Ֆլանդրիայում ճակատամարտը իրապէս աւարտված է: Գերմանացիք անկարող են հասնել իրանց նպատակին—այսինքն գրաւել Հիւսիսային Ֆլանդրիայի ծովափը. նրանք ամենուրեք ցրուցան են արված առանց աջողութեան յոյսի ապագայի նկատմամբ:

ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՅՍՐԻ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
18 նոյեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Նորին Կայսերական Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց մեկնել Ցարսկոէ Սէլոյից գործող բանակը: Նորին Մեծութեանը հրաժեշտ տալու համար Արքայական պավիլիօնում ժողովվեցին Պալատի մինիստրը և շքախմբի անձինք: Շուտով բարեհաճեցին գալ Նոցին Մեծութիւններ Թագաւոր Կայսրը և Կայսրուհի Թագուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնան Գահաժառանգի և Օգոստափառ Դուստրերի հետ: Արքայական պավիլիօնում Կայսրը հրաժեշտ տուեց ժողովված անձերին և Օգոստափառ Ընտանիքի հետ մտաւ սալօն-վագոնը: Երբ Կայսրուհին Օգոստափառ Զաւակների հետ դուրս եկաւ վագոնից, կայսերական գնացքը ժ. 10-ին մեկնեց:

Նորին Կայսերական Մեծութեանը ուղեկցում են օբեր-հօֆմարշալ կոմս Բենկէնդօրֆ, ֆլագ-կապիտան Նիլօվ, պալատական կոմենդանտ գեներալ Վօէյկօվ, իշխան Օրլօվ, կոմս Շերեմէտևէվ, Դրէնտէլն, Սաբլին և պալատական վիրաբոյժ Ֆէօդօրօվը:

«ԴԵՂԻՆ ԳԻՐՔ»

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17 նոյեմբերի

ՊԱՐԻԶ.—Ֆրանսիական կառավարութիւնը հրատարակեց «Դեղին Գիրքը», որ պարունակում է 1600 դիւանագիտական վաւերագիր, որոնք հերքում են գերմանացիների տենդէնցիօզ տեղեկութիւնները պատերազմի պատճառների մասին, և որոնք վկայում են գերմանական դիպլոմատիայի նենգ[illegible]:

Առաջին գլուխը խօսում է այն մասին, թէ ինչպէս Գերմանիայի զինուորական կուսակցութիւնը վճռեց ինչ էլ որ լինի ագրեսիվ պատերազմ սկսել Ֆրանսիայի դէմ, յետոյ սիստեմատիքաբար պատրաստել սեփական հասարակական կարծիքը պատերազմի համար և, վերջապէս, թէ ինչպէս մէկ անգամից փոխվեց Վիլհէլմի տրամադրութիւնը, որ զիջեց իրան շրջապատող անձանց ռազմական հոսանքներին:

Առանձնապէս ուժեղ տպաւորութիւն են գործում այդ գլխում բերված գերմանական գլխաւոր շտաբի օֆիցերներից մէկի հաղորդագրութիւնը, ինչպէս և Վիլհէլմ կայսրի և բելգիական թագաւորի միջ՝ տեղի ունեցած զրոյցի նկարագրութիւնը:

Երկրորդ գլուխը պարունակում է այն վաւերագրերը, որոնք վերաբերում են արքեդուքս Ֆրանց-Ֆերդինանդի մահվան և Աւստրիայի կողմից Սերբիային նոտա յանձնելու միջև եղած ժամանակաշրջանին, և վկայում է, որ Վիէննայի դիպլոմատիան ջանաց ի չիք դարձնել երրեակ համաձայնութեան ներկայացուցիչների անհանգստութիւնը, որ արգասիք էր գերմանական լրագրների տոնի, ռազմի պատրաստութիւնների և աւստրիական ու գերմանական բորսաներում արժէթղթերի յաջորդաբար ընկնելուն:

3—6-րդ գլուխները մատնանշում են, թէ ինչպէս երրեակ համաձայնութեան կառավարութիւնները աշխատեցին ժամանակ շահել, որպէսզի կարելի լինի խուսափել միջադէպից, չը նայած Աւստրիայի սկզբնական անզիջողականութեանը, որը և մերժեց միջնորդութեան առաջարկութիւնը. այնուհետև խօսում են Գերմանիայի երկդիմի քաղաքականութեան մասին, որ դիւանագիտական կերպով ձգձգեց բանակցութիւնները և մերժում էր իրան ուղղվող առաջարկութիւնները, որ վերջապէս ներկայացրեց ուլտիմատում և պատերազմ յայտարարեց Ռուսաստանին և Ֆրանսիային այն րոպէին, երբ Վիէննայի և Պետրօգրադի միջև համաձայնութիւնը թւում էր հնարաւոր: Գերմանիայի պատասխանատուութեան [illegible] ծանրութիւնը ներկայ դէպքում ինքնին բացայայտ է նրանից, որ յուլիսի 14-ին Գերմանիան դիմում է Ֆրանսիային սպառնական հաղորդագրութեամբ, որպէսզի այդպիսով արգելք լինի ամեն կողմից մի միջամտութեան՝ Սերբիայի ոտնահարման առաջն առնելու համար, և հետևեալ օրը հրաժարվում է միանալ Աւստրիային ուղղված այն խնդրին, որի նպատակն էր երկարել Սերբիային տրված ժամանակը: Ապա Գերմանիան աշխատում է վարկաբեկել Ֆրանսիային, համոզելով նրան միասին ճնշում գործ դնելու Ռուսաստանի վրա: Յուլիսի 14-ին ֆօն-Եագովը մերժում է Անգլիայի առաջարկութիւնը կոնֆերենցիա գումարելու մասին: Յուլիսի 15-ին, չը նայած որ Սերբիան պատրաստակամութիւն էր յայտնել գոհացումն տալու աւստրիական պահանջներին, Գերմանիան յամառութեամբ հրաժարվում է ազդելու Վիէննայի կաբինետի վրա:

Յուլիսի 16-ին ֆօն-Եագովը նորից մերժում է Անգլիայի հաշտարար առաջարկութիւնը: Միևնոյն ժամանակ Գերմանիան ձգտում է վախեցնել երրեակ համաձայնութեանը: Այդ պահին գերմանական զօրահանութիւնը համարեա վճռված է, [illegible]

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԴԵՊԻ ԱՒԵՏԵԱՑ ԵՐԿԻՐԸ

(Նուէր հայ կամաւորներին)

—

Մանկութիւնից երկու մտերիմ ընկերներ էին նրանք՝ Միսակը և Գուրգէնը: Երբ նրանք դեռ 7—8 տարեկան էին, երբև դրկից հարևաններ ամբողջ օրը խաղում էին միմեանց հետ փողոցում կամ իրանց բակերում: Ֆիզիկապէս նրանք բոլորովին միմեանց հակապատկերն էին ներկայացնում. Միսակը նիհար էր, բարձրահասակ, գունատ դէմքով, թոյլ կազմուածքով. այն ինչ Գուրգէնը մի առողջ կարմրադէմ տղայ էր՝ կլոր բոյով, լայն թիկունքով: Սակայն նրանցից ամեն մէկն ունէր իր առաւելութիւնը. երբ հարկաւոր էր սահնակ քաշել կամ գերի բռնել, Գուրգէնը այդ անում էր ամենայն հեշտութեամբ. այն ինչ՝ վէգ խաղալիս սուլթանը ամենաճարպիկ կերպով թռցնում էր Միսակը. նոյնպէս և նա էր ամենայն արագութեամբ մինչև 100-ը հասնում գնդակախաղի մէջ դօլամա պտտվելիս: Երբ հարկաւոր էր լինում միւս թաղերի տղաներին դիմադրել յաղթելու, համարձակ առաջ էր անցնում Գուրգէնը, այն ինչ նրանց քարահալած անողը միշտ Միսակն էր լինում. և այսպէս՝ նրանցից մէկը հպարտանում էր իր կոպիտ ույժով, իսկ միւսը՝ իր ճարպկութեամբ. և այդպիսով՝ այդ երկու պատանի ընկերները լրացնում էին միմեանց:

Ուսումնարանում ևս նրանք նոյն մտերիմ ընկերները մնացին: Սակայն այդտեղ ևս նրանք միմեանց հակապատկերն էին. Միսակը սրամիտ էր, ընդունակ, աշխատասէր. նա դասարանի ամենաառաջադէմ աշակերտներից մէկն էր. այն ինչ Գուրգէնն աւելի սիրում էր խաղերը, նրա գլուխը հեշտութեամբ չէին մտնում վարժապետի պատմածները: Երբ դպրոցում կամ փողոցում թալակազմ Միսակի վրա էին յարձակվում ընկերները, իսկոյն արծուի նման առաջ էր սլանում Գուրգէնը և իր ուժեղ բազուկներով ազատում նրան ծեծից. այն ինչ դասարանում, երբ Գուրգէնը կարկամած կանգ էր առնում ուսուցչի հարցի առաջ, իսկոյն նստարանի ետևից թաքուն ասում էր նրան Միսակը և այդպիսով նրան դժուարութիւնից ազատում...

Այդպէս շարունակվեց երկու ընկերների մտերմութիւնը մինչև նրանց 18-ամեայ հասակը, երբ երկուսն էլ թողին դպրոցը: Միսակը փայլուն կերպով աւարտեց դասընթացը, իսկ Գուրգէնը կիսակատար թողեց ուսումնարանը, ընդհարում ունենալով իր ուսուցչի հետ... Գնացին մտան նրանք տարբեր ճանապարհներով: Միսակը ընտրեց ուսուցչական ասպարէզը, իսկ Գուրգէնը մտաւ իր մօրեղբօր զինագործարանը. և սակայն անխախտ էր նրանց մտերմութիւնը՝ մինչև որ մի սև կատու անցաւ նրանց միջով, ոչ միայն սառեցնելով նրանց յարաբերութիւնները, այլ մինչև իսկ թշնամացնելով նրանց միմեանց հետ... Եւ այդ սև կատուն նրանց երկուսից էլ հաւասարապէս այնքան ջերմ սիրված չքնաղ էակն էր՝ գեղեցիկ Նունէն...

***

Ինչպէս ամեն բանում, նոյնպէս և սիրոյ մէջ երկու ընկերները անբաժան էին միմեանցից և միասին ծանօթացան այն նորատի գրաւիչ աղջկայ հետ: Այն ժամանակ նրանք երկուսն էլ հազիւ 15 տարեկան էին: Պատանեկական անարատ սրտերը շուտով հասկացան միմեանց, և նրանց փոխադարձ յարգանքը փոխվեց ջերմ սիրոյ: Նունէն զգում էր, որ ինքը սիրված է հաւասարապէս երկուսից էլ, և սակայն նրանք երկուսն էլ ներկայանում էին նրան իբրև մի ամբողջութեան երկու մասեր: Միսակը նրա համար գեղեցիկ ոտանաւորներ էր հիւսում, իսկ Գուրգէնը հրացանն ուսին դաշտերն ու սարերն էր չափում և անմահական ծաղիկներ փնջում իր սիրուհուն նուիրելու: Միսակը ներկայանում էր նրան իբր քնքոյշ, կարծես կանացի սրտով, խոր ու նուրբ զգացմունքներով, պատրաստ նրա բոլոր քմահաճոյքները կատարելու, նոյն իսկ նրա ձեռքում խաղալիք դառնալու. այն ինչ Գուրգէնը պատկառանք էր ազդում նրան իր յանդուգն և խրոխտ բնաւորութեամբ, իր երկաթէ կամքով: Միսակը պատրաստ էր հլու ծառայելու իր պաշտած էակին, այն ինչ Գուրգէնը կարծես ստեղծված էր միայն հրամայելու... Եթէ Նունէին հարց տալու լինէին, թէ նա որին կը գերադասէր, նա խիստ կը դժուարանար այդ հարցը վճռելու... Նա զուցէ ուրախ կը լինէր յաւիտեան մնալ այդ դրութեան մէջ, ջերմ սիրված երկուսից էլ, սակայն ստիպված էր վերջապէս տալ իր վճիռը...

Միսակը իր քաղցր լեզուով, իր քնքոյշ զգացմունքներով հետզհետէ աւելի էր գրաւում նրան, այն ինչ Գուրգէնի սակաւախօս ու սառն բնաւորութիւնը երբեմն վախ էր ներշնչում Նունէին, և նա վերջապէս հակվեց դէպի Միսակը... Գուրգէնի համար շուտով պարզվեց իր դրութիւնը, և նա կատաղած հեռացաւ նրանցից, սպառնալով սպանել երկուսին էլ...

Միսակը մնաց միայն իր սիրած էակի հետ վայելելու փոխադարձ սիրոյ քաղցր վայելքը... Անցաւ մի քանի տարի, և նրանք համարեա կարծես նոյնիսկ մոռացան Գուրգէնի գոյութիւնը...

Իսկ Գուրգէնը... Օ՛, նա չիրագործեց իր սպառնալիքը. իր արտաքուստ կոշտ բնաւորութեան տակ նա կրում էր մի քնքոյշ սիրտ. Նա զուցէ նոյնիսկ ներեց նրանց... Նա բարեբաղդաբար ընկաւ ընկերների մի այլ շրջան, ենթարկվեց նոր ազդեցութիւնների և նրա հոգին վերածնվեց մի նոր աւելի վեհ կերպարանքով... Նրա սրտում հանգչող սէրը նորից բոցավառվեց և կենտրոնացաւ ոչ թէ մի գեղեցիկ կանացի էակի վրա, այլ մի վեհ և անմահ գաղափարի... Նա ջերմ սիրեց իր հայրենիքը և ուխտեց նրան նուիրվել իր ամբողջ էութեամբ, իր կեանքով... Եւ երբ նա յաճախ յիշում էր չքնաղ Նունէին, նա օրհնում էր նրան, որն իր մերժումով հրել էր նրան դէպի մի նոր ճանապարհ՝ աւելի սրբազան և յաւերժական, քան կանացի սիրոյ վաղանցուկ վայելքը...

***

Համաեւրոպական պատերազմը հազիւ էր բոլորել իր եռամսեայ շրջանը, երբ նրա ուժգին արձագանքը լսվեց հարաւից: Գերմանիայի ձեռքում խաղալիք դարձած Թիւրքիան իր նենգաւոր յարձակումով եկաւ վրդովելու սև-ծովեան քաղաքների—Նովօրոսիյսկի, Թէոդոսիայի և Օդեսսայի—խաղաղ ազգաբնակութեան հանգիստը: Ռուսաստանը չը նայած իր ծանր դրութեան—նրա վրա էր ընկած Գերմանիայի և Աւստրիայի միացեալ ույժի մեծ մասը—իր մեծութեան պատշաճ հանդարտութեամբ ընդունեց խելագար Թիւրքի այդ յանդուգն մարտահրաւէրը: Եւ նա, որ մինչև այդ ժամանակ ամեն կերպ խուսափում էր այդ հարաւային պատերազմից ոչ թէ իր թուլութեան գիտակցութեամբ, այլ խնայելով աւելորդ մարդկային զոհերը, ընդունեց այդ մարտակոչը թէև ակամայ, սակայն գոհութեամբ, թեթևացած սրտով, քանի որ բաղդը ինքն էր առիթ ներկայացնում նրան լուծելու դարաւոր կնճիռները, գորդեան հանգոյց դարձած արևելեան խնդիրը...

Հոկտեմբերի 16-ին սև-ծովեան քաղաքների ամարդի ռմբակոծութեան հետևեց Ռուսաստանի վերջնագիրը Թիւրքիային, որի պատասխանը չը գոհացրեց Ռուսաստանին, և հրաման տրվեց Կովկասի փոխարքայի միջոցով սկսել պատերազմական գործողութիւններ Թիւրքիայի դէմ:

Ռուսահայութիւնը ուժգին թափով առաջ նետվեց մասնակցելու այդ պատերազմին, որի ելքից էր կախված ոչ միայն իր սեփական բարեկեցութիւնը, այլ և մշտաչարչար թիւրքահայութեան գոյութիւնը: Չը նայած այն հանգամանքին, որ նա ռուսական բանակներին տուել էր 120,000-ից աւելի զինուոր, սակայն նա դարձեալ լարեց իր նիւթական ու բարոյական ույժերը, հաստատելով ամեն տեղ հայկական հիւանդանոցներ կայսերական զօրքի վիրաւորների համար, տալով նուէրներ Կարմիր Խաչին: Այդ բոլորը սակայն նրան չէին գոհացնում. իր ազգային դատի յաղթանակին ծառայելու համար նա զոհաբերում էր իր լաւագոյն ույժերը՝ կազմակերպելով կամաւորների խմբեր, որոնք պիտի ուղեկցէին ռուսական գնդերին՝ օժանդակելու նրանց և պաշտպանելու թիւրքահայ վտանգված ժողովրդին կատաղած թիւրքի և քիւրդի սրից: Ոգևորված հայութիւնն այլ ևս չէր ուզում իր ազատութիւնը մուրալ Եւրոպայից, նա այժմ լի հաւատով գնում էր իր ձեռքով վաստակելու իր ազգային դատի յաղթանակը...

Կամաւորներին տրվում էր կառավարութիւնից զէնք և հագուստ, իսկ միւս մասը պէտքերի բաւարարութիւնը իր վրա էր

ուշացվում է, ըստ երևոյթին, սպասելով թէ ինչ կը պատասխանի Անգլիան Բերլինի կաբինէտի ցինիկ առաջարկութեանը։ Ֆօն-Եագօվը յուլիսի 17-ին, չը խորհրդակցելով աւստրօ-ունգար կառավարութեան հետ, անընդունելի է յայտարարում Ռուսաստանի առաջարկութիւնը՝ համաձայնութիւն կապելու Աւստրիայի հետ, որը պատրաստակամութիւն էր յայտնել ընդունելու առաջարկը։ Զգալով, որ Վիէննայի կաբինէտը պատրաստ է զիջումների, Գերմանիան դէն է շպրտում իր դիմակը և հանդէս է գալիս ուլտիմատումով, պահանջելով Ռուսաստանից՝ հրաման արձակել զինաթափութեան մասին։ Իսկ դեսպան Կամբօնին, որ յիշեցրել էր Բերլինի կաբինէտին նրա այն յայտարարութեան մասին, որ «Գերմանիան զօրահանութեան չի ձեռնարկի, եթէ Ռուսաստանը բաւականանայ միմիայն Գալիցիայի սահմանում զօրաժողով կայացնելով»,—ֆօն-Եագօվը պատասխանում է, թէ այդ յայտարարութիւնը պարտաւորութիւն չէր։ Այսպիսով անհերքելի կերպով ապացուցվում է, որ Գերմանիան կամենում էր պատերազմ։

Ընդհակառակն, Ֆրանսիան խորհուրդ էր տալիս Սերբիային անել սովերէն պետութեան արժանապատւութեանը չը հակասող բոլոր զիջումները, պաշտպանեց Ռուսաստանի խնդիրը՝ Սերբիային տրված ժամանակը երկարելու մասին և միացաւ միջնորդութեան անգլիական ծրագրին, սակայն բոլոր ջանքերը խորտակեցին Գերմանիայի [illegible]

[illegible], այդ նպատակներն չը հասնելու դէպքում, պատերազմ առաջ բերել։

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
18 նոյեմբերի

ՍՕՖԻԱ.—Զինւորական վարժութիւնների կոչված առաջին երկու կարգի պահեստինները արձակվեցին և փոխարինվեցին հետևեալ երկու կարգի պահեստներով։

Եղբ. Բէկստօնները մեկնեցին Նիշ։

ԿՈՊԵՆՀԱԳԷՆ.—«Բեռլ. Տագ.»-ի ասելով, գերմանական կայսրի մօտ պաշտօնավարելու նշանակված թիւրք գեներալ Զէքի-փաշան մեկնեց գերմանական գլխաւոր բանակը։

Բրօկհաուզ ֆիրման լոյս է ընծայում Նանսէնի գիրքը «Սիբիր՝ ապագայի երկիր» խորագրով։ Հեղինակը նախաբանում մատնանշում է այն ահագին նշանակութեան վրա, որպիսին ձեռք է բերելու պատերազմի վախճանից յետոյ Սիբիրը, որ անսահման է տարածութեամբ ու պատ մնացած պատերազմական վայրից։

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Տեղեկութիւններ կան, որ առ 1 նոյեմբ. աւստրօ-ունգար զօրքը կորցրել է Սերբիայում 3128 օֆիցեր և 145,470 զինւոր։ Այսպիսով կորուստները կազմում են Սերբիայի դէմ հանված աւստրօ-ունգար զօրքերի ընդհանուր թւի մի երրորդ մասը։ Գալիցիայում աւստրօ-ունգար զօրքը կորցրել է 16,600 օֆիցեր և 737,156 զինւոր. Ունգարիայում վիրաւորվել և սպանվել են 67 [illegible]

[illegible] տուգանք 375 միլիոն իր չէզոքութիւնը խախտելու պատճառով և դրանից Գերմանիայի ստացած վնասները ծածկելու համար։

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Հրատարակվեց Բարձրագոյն անուանական հրաման կառավարիչ սենատի անունով, որով արգելվում է առանց ֆինանսների մինիստրի թոյլտւութեան արտաքսել, ամեն տեսակ թանգագին քարեր կամ այդ քարերից պատրաստված իրեր յանձնել կամ փոխադրել Ռուսաստանի սահմաններից դուրս գտնվող աւստրիական, ունգարական, գերմանական և թիւրքական հաստատութիւնների, ընկերութիւնների, նաև Աւստրիայի, Գերմանիայի և Թիւրքիայի հպատակներին, անմիջապէս կամ այլ անձանց և հաստատութիւնների միջոցով։ Արգելվում է նաև արտասահման ուղարկել ոսկի, արծաթ կամ թղթադրամ ամեն մի անձի 500 ռուբլուց աւելի։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Ֆլանդրիայում չը տեսնված տաք կռիւներ են գերմանական և դաշնակից զօրքերի միջև։ Արիւնը հոսում է գետի նման։ Սպանվածների դիակներից լեռներ են գոյացել...

◆ Գերմանացիք գործի են հանել նոր տեսակի թնդանօթներ, որոնք կրակում են համարեա անձայն։

— Գերմանիայի ամբողջ արևելեան ծովափում կառուցվում են բերդեր և դրվում են ծանր թնդանօթներ։ Տասնեակ հազարաւոր զինւորներ աշխատում են անդադրում գիշեր-ցերեկ։ Միայն Դանցիգ և Մեմել է տարված 180 թնդանօթ Ֆլանդրիայից։

◆ Ռումինական սահմանագլխում Պրախովի մօտ, Աւստրիան կենտրոնացրել է մեծ թւով զօրք, որոնց մէջ կան նաև գերմանացիք։ Այդ միջոցը ձեռք առնվեց նրանից յետոյ, երբ Ռումինիան մերժեց թոյլ տալ Աւստրիա ներմուծել կենսական մթերքներ, նաւթ ու բէնզին։

◆ «Б. В.»-ին հաղորդում են Հռոմից, որ կոմս Բէրխտոլդը շուտով հրաժարական է տալու։ Նրան յաջորդ համարվում է Ռուսաստանի անհաշտ թշնամի կոմս Տիսսան։

◆ Սկանդինավիայի մամուլում հարց է յարուցված՝ տալու այս տարի Նոբէլեան խաղաղութեան մրցանակը յօգուտ բէլգիացիների։

◆ «Нов. Вр.»-ին հաղորդում են Ստոկհոլմից, որ արևմտեան զօրաճակատում մեծ ճակատամարտ է։ Գերման օդագնացները Դիւնկէրկում նետեցին մի քանի ռումբ, որոնք սոսկալի աւեր առաջ բերին։ Զէեբրիւգգէում գերմանացիք կենտրոնացրել են մեծ թւով ստորջրեայ ռազմանաւեր, որոնք յարձակվելու են դաշնակիցների նաւատորմի վրա։ Բէլգիայի վրայով մեծ թւով զօրքեր են ուղարկվում դէպի արևելք։

◆ Վերջին օրերը Բէլգիայի վրայով դէպի ռուսական ռազմագաշտը ուղարկել են 180,000 զինւոր։ Լիէժից, Նամիւրից և Անտվէրպէնից տարված է թնդանօթների մեծ մասը։

◆ Շվէդական բոլոր լրագիրները կոչ են տպել յօգուտ բէլգիական տնանկ ազգաբնակութեան։ Կոչի տակ ստորագրել են ի թիւս այլոց Սէլմա Լագէրլէֆ, Էլլէն Կէյ, արտաքին գործերի նախկին մինիստր Ստաաֆ, մինիստրների խորհրդի նախկին նախագահ Նորդէնկօլդ և այլն։

◆ Շանհայից հեռագրում են, որ մօտ 1000 յեղափոխական փորձեցին ձեռք ձգել զօրանոցները Կանտօնում, բայց ցիրուցան եղան զօրքերից։ Հրացանաձգութեան ժամանակ ու պատնէշներում սպանվեցին 55 և վիրաւորվեցին 12 յեղափոխական։ Մօտ 2000 յեղափոխական գրաւել են Ցինչժօու քաղաքը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Կովկասի նահանգների, շրջանների ու առանձին վիճակների և Ստաւրոպոլի նահանգի համար, որոնք յայտարարված են պատերազմական վիճակում։

Յօդ. 1. Արգելվում է թատրոններում, սինեմատօգրաֆներում, ցիրկերում և այլն ներկայացումները վերջացնել երեկոյեան ժամը 11-ից ուշ։

Ծանօթ.—Այս որոշումը չէ վերաբերում բարեգործական նպատակով կազմակերպվող ներկայացումներին և հրապարակային հանդէսներին։

Յօդ. 2. Արգելվում է ռեստօրանների, կաֆէշանտանների, քաղաքամերձ այգիների և նման տեղերի դէքերին առևտուրը իրանց հաստատութիւնների մէջ կատարել երեկ. ժամը 12-ից ուշ։

Յօդ. 3. Արգելվում է կլուբները և նման հասարակական ժողովատեղիները բաց պահել գիշերվայ ժամը 1-ից ուշ։

Յօդ. 4. Այն անձինք, որոնց վերաբերում են ներկայ պարտադիր որոշումները, չանսալու դէպքում կենթարկվեն վարչական կարգով մօտ 3 ամիս ժամանակով բանտի։ Այդ պատիժների գործադրութիւնը ես յանձնարարել եմ Կովկասի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետներին, նահանգապետներին, շրջանապետներին և առանձին վիճակների կառավարիչներին, ինչպէս և Բագուի քաղաքապետին ըստ հարկի։

Յօդ. 5. Ներկայ պարտադիր որոշումները իրանց ոյժի մէջ են մտնում հրատարակութեան օրից սկսած և գործադրվելու են պատերազմական դրութեան ամբողջ ընթացքում։

Ստորագրեց՝ Ն. Կ. Մ. Կովկասի փոխարքայ և Կովկասեան զօրքերի ընդհանուր հրամանատար՝ գեներալ-ադիւտանտ

Կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվ

Թիֆլիս, 14 նոյեմբերի, 1914 թ.

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ՌԵՖՕՐՄՆԵՐԻ 50-ԱՄԵԱԿԸ

Այսօր, նոյեմբերի 20-ին, լրանում է 1864 թ. դատաստանական ռէֆօրմների 50-ամեակը։

Յիսուն տարի սրանից առաջ «դատաստանական կանօնների» հրատարակութեամբ Ռուսաստանում հիմնաւորապէս փոխվեց դատավարութեան հին ձևը, հիմք դրվեց իրաւակարգ պետութեան հիմնական պայմաններից մէկին—օրինականութեանը. դատարանը անկախ յայտարարվեց. դա մի այնպիսի յաղթանակ էր, որ խորտակեց բոլոր հին հասկացողութիւնները, վերջ տուեց դատարանում իշխող կամայականութեանը և նրա աւերակների վրա նոր կարգ ստեղծեց իրաւունքի և ճշմարտութեան հիմունքներով։

60-ական թւականների «մեծ ռէֆօրմները», ի թիւս սրանց և դատաստանական ռէֆօրմները հետևանք էին այն ազատագրական շարժման, հասարակական մտքի արթնացման, որ երևան եկաւ Ղրիմի պատերազմից անմիջապէս յետոյ, երբ ամենքի համար ակներև դարձաւ, որ այլ ևս անհնարին է հին ձևով ապրել, որ անհրաժեշտ է հիմնական փոփոխութիւնների ենթարկել երկրում տիրող կարգը։

Այդ վերանորոգչական շարժումը գրաւեց, ոգևորեց հասարակական խաւերը, նոյնիսկ վարչական շրջանները։

Ծրագրվում և իրագործվում են լայն ռէֆօրմներ պետական կեանքի զանազան վայրերում, արմատական փոփոխութիւնների էին ենթարկվում կեանքի բոլոր կողմերը, դարբնվում էր երկրի իրաւակարգը։

Միմեանց յաջորդող ռէֆօրմները՝ ճորտատիրութեան վերացումը, մարմնական պատիժների վերացումը, գեմստվային և քաղաքային ինքնավարութիւններ, համալսարանական աւտօնօմիա, ցենզուրային ռէֆօրմ, դատաստանական ռէֆօրմներ, ընդհանուր զինւորակոչութիւն, այդ բոլորը մէկը միւսին յաջորդող ռէֆօրմները արդիւնք էին այն ազատագրական հոսանքի, որ համակել, գրաւել էր ռուս կրթված հասարակութիւնը իր բոլոր խաւերում։

Կառավարութիւնը ընդ առաջ է գնում հասարակական պահանջներին, վերաշինութեան է ենթարկում կառավարութեան մեխանիզմը. ազնուականութիւնը տալիս է փայլուն ներկայացուցիչներ հասարակական կեանքի զանազան ասպարէզներում։

Այդ ժամանաշրջանում երևան է գալիս դատաստանական գործիչների մի փայլուն պլէադ—Զարուդնի, Արցիմօվիչ, Ռօվինսկի, Բուցկօվսկի, Սպասօվիչ և միւսները, որ աշխատում են վերանորոգված դատարանի այն մեծ շէնքի վրա, որի հիմքն է կազմում իրաւունքը և արդարադատութիւնը։

Քանդել հին, փտած, կաշառակերութեան վրա հիմնված դատը, օրէնքը հաւասար յայտարարել ամենքի համար, անկախ մարդկանց սօցիալական դիրքից, բարձրացնել անհատի մարդկային իրաւունքները, դատավարութիւնը հրապարակային դարձնել,—ահա այն սկզբունքները, որ հիմք ծառայեցին օրէնսդրական մեծ ակտի։

Վերանորոգված դատարանը, հասարակական էլէմէնտների մասնակցութեամբ՝ երդուեալ ատենակալների և ընտրված դատաւորների ինստիտուտը հէնց առաջին քայլերից արդարացրին հասարակութեան յոյսերը. մաքուր, բիւրեղ օդի հոսանքը մաքրեց հին, նեխված մթնոլորտը։

Վերանորոգված դատարանի բարոյական նշանակութիւնը ահագին էր. անկախ և միայն օրէնքին հպատակվող, նա յարգանք էր ներշնչում և հասարակութեանը, և կառավարութեանը։

Անկախ և անընկճելի մնաց հասարակական խղճի, երդուեալների դատարանը. նեցուկ ունենալով փաստաբանութեան լաւագոյն ներկայացուցիչներին, նա կը մաքրէ, կենդանի կը պահէ մեծ ռէֆօրմների պատգամները, 64 թւականի իղձերը։

Սօֆիա Դանիէլ-Բէկ

ՕԳՆԵՑԷՔ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐԻՆ

վերցրել հայ հասարակութիւնը։ Տենդային գործունէութիւն էր կատարվում որոշ շրջաններում, որտեղ եռանդով մասնակցում էին և կանայք։ Նրանք անքուն գիշերներով կարում ու գործում էին կամաւորների համար սպիտակեղէն, գուլպաներ, վերարկուներ, ձեռնոցներ, պայուսակներ։ Անսահման ոգևորութիւնը տարածվում էր նոյնիսկ ծերունիների և անչափահաս պատանիների վրա...

* *

Այդ համազգային ոգևորութեան ուժգին յորձանքներին գլխաւորն անձնատուր էին եղել և Միսակն ու Նունէն՝ այդ փոքրիկ ընտանիքը։ Նրանք էին ղեկավարում մի մասնախմբի, որը յանձն էր առել ժողովել նուէրներ և պատրաստել անհրաժեշտ պիտոյքներ կամաւորների համար։ Ամբողջ օրը ոտքի վրա էր Միսակը, նա մոռացել էր իր պաշտօնը, մոռացել էր դասերն ու հանգիստը, սակայն տանը աւելի եռանդուն գործունէութեան մէջ էր Նունէն։ Նա պէտք է 3—4 օրում պատրաստէր կամաւորների սպիտակեղէնը, գուլպաները, թաշկինակները և պայուսակները։ Իր տանը ժողոված 10—15 հոգի իր հարևանուհիներից՝ նրանք օր ու գիշեր երգելով կարում էին ու կարում, մինչև որ նշանակված ժամին արդէն ամեն ինչ պատրաստ էր, և ահա Նունէն իր հետ առած ընկերուհիներից երկուսին՝ Միսակի ուղեկցութեամբ տարաւ պատրաստած իրեղէնները իր ձեռքով բաժանելու կամաւորներին։

Նրա սիրտը բաբախում էր ուրախութիւնից՝ տեսնելով կամաւորների զուարթ դէմքերը, որոնք յարգանքով ընդունում էին նրա ձեռքից իրերը։ Մէկ մէկ մօտենում էին նրանք և ուրախ ընդունում իրանց հարկաւորը, որը սպիտակեղէն, որը գուլպայ, որը թաշկինակ, ձեռնոց և այլն։ Նունէն տալով նրանց իրերը պարգևում էր մէկին մի քաղցր խօսք, միւսին մի ժպիտ. նա իրան անսահման երջանիկ էր զգում այդ րոպէին...

Այնպէս անցան նրա առաջից կամաւորները գոհ, ուրախ, համարձակ։ Սրահն արդէն դատարկվել էր. միայն հեռու անկիւնում մնացել էր կիսամութի մէջ մէկը, որը չը համարձակվելով մօտենալ նրան՝ գլխիկոր դիմում էր դէպի դուռը։ Նունէն վերջին պայուսակը ձեռքին արագ մօտեցաւ նրան, և երբ նա բարձրացրեց գլուխը, նրանց հայեացքները միմեանց հանդիպեցին...

Մի սարսուռ անցաւ Նունէի մարմնով. նրա առաջ կանգնած էր Գուրգէնը առնական հպարտ դէմքով, թախծոտ հայեացքով... Նունէն մի վայրկեան զարմացած և սառած մնաց նրան տեսնելով, այնքան դա անսպասելի էր. սակայն Գուրգէնի վշտահար հայեացքի մէջ նա նկատեց նախկին անսահման յարգանքի և ջերմ սիրոյ կայծը, և նրա սիրտը լցվեց կարեկցութեամբ ու համակրանքով դէպի այդ երիտասարդը, որը ով գիտէ գուցէ գնում էր մահվան կուի մէջ մոռանալու իր վիշտը...

Յետոյ, երբ անցաւ յուզմունքի առաջին վայրկեանը, Նունէն տալով նրան պայուսակը՝ մեկնեց նրան իր ձեռքը և ասաց.

— Ընդունիր, բարեկամ, իմ խորին համակրանքը և ներիր...

Նրա ձայնը դողաց, և նա այլ ևս չը կարողացաւ շարունակել։ Գուրգէնը բռնեց նրա ձեռքը և երկիւղածութեամբ համբուրեց... Յետոյ, երբ նրանց հայեացքները կրկին հանդիպեցին միմեանց, այնտեղ փայլում էին արցունքներ։ Դրանք հաշտութեան արցունքներ էին, որ նրանք թափում էին վերջին անգամ, գուցէ յաւիտեան միմեանցից հեռանալու ժամանակ...

* *

Երբ տուն վերադարձաւ Նունէն, նա յուզված էր և մտազբաղ։ Նրա մտքից չէր հեռանում Գուրգէնի թախծոտ, բայց և համարձակ հայեացքը. նա նոյն իսկ իրան նուաստացած էր համարում նրա առաջ, որը հայրենիքին ծառայելու գործում գերազանցում էր նրան, զոհաբերելով ամենաթանկագինը՝ իր կեանքը. Նունէն նոյն իսկ նախանձում էր նրան...

Բոլորովին այլ տրամադրութեան մէջ էր Միսակը։ Նրան խիստ ոգևորել էր համազգային այս զօրեղ շարժումը, կամաւորների վստահ և ուրախ դէմքերը, նոյն իսկ կանացի սեռի ցոյց տուած ջերմ մասնակցութիւնը։ Նա համոզված էր, որ վերջապէս հասել է հայութեան դարաւոր իղձերի մարմնացման րոպէն։ Նրա մուզան նորից յայտնվել էր, և նա ոգևորված խօսելով Նունէի հետ իր տպաւորութիւնների մասին վերջացնում էր իր վրոյցը անմահ բանաստեղծի խօսքերով.

Եւ դու, ազգ հայոց, քեզ պէտք է սովրել
Մի անգամ թափել արիւն յորդառատ,
Քանց կեանք սարկլի յաւիտեան կրել,
Քանց արիւն վօծել ամեն օր կաթ-կաթ։

Նունէն լուռ լսում էր ամուսնի խօսքերը և ոչինչ չէր պատասխանում։ Յետոյ նրա աչքերը մի անսովոր փայլով շողացին, և նա ոտքի կանգնելով մօտեցաւ Միսակին և նայելով ուղիղ նրա աչքերին ասաց.

— Գիտե՞ս, Միսակ, թէ ինչ եմ մտածում. այս րոպէիս ես անչափ կուզէի տղամարդ լինել...

Միսակը հարցական դարձրեց ծիծաղով նրա ձեռքը և մեղմ շոյելով հարցրեց.

— Ինչու։

— Որպէս զի միանայի մեր կամաւորների խմբին. չէ՞ որ արդէն հասել է հայրենիքին ծառայելու րոպէն և դասաճանութիւն է այսպիսի րոպէում անմասն մնալը...

— Բայց չէ՞ որ մենք ևս գործում ենք. միթէ քիչ ծառայութիւն է գնացողներին օգնելը, նրանց պիտոյքները հայթայթելը, առանց որի նրանց գործը շատ կը դժուարանար. դու կարծում ես՝ մեր արածը ոչինչ չարժէ,—հակաճառում էր նրան Միսակը։

— Արժէ,—ընդհատեց նրան Նունէն,—սակայն դա երկրորդական գործ է, որը կարող են կատարել և կանայք։ Միայն այս անձնազոհ կամաւորներին է պատկանում յաւիտենական փառքի պսակը, և ամեն տղամարդ պէտք է աշխատի արժանի լինել դրան...

Միսակը այլ ևս ոչինչ չը պատասխանեց. նրա համար այժմ պարզ էր Նունէի արած ակնարկը...

Հետևեալ օրը Միսակը ևս գնաց միանալու կամաւորների խմբին...

* *

Կամաւորների սահմանն անցնելուց անցել էին արդէն 4—5 օրեր, որոնք Նունէի համար արդէն թւում էին ինչպէս դարեր, և նա անհամբեր սպասում էր տեղեկութեան Միսակից։ Նա լսում էր հակասական լուրեր երբեմն կամաւորների կատարած քաջութեան հրաշքների մասին, երբեմն էլ նրանց տուած զոհերի, և մտատանջութիւնը սաստիկ անհանգստացնում էր նրան։ Օ՜, ինչպէս կուզէր նա այժմ նրա հետ լինել, թէկուզ վտանգի մէջ. նա այդ պիտի համարէր իր [illegible]

Վերջապէս նա ստացաւ մի նամակ, որն սկսվում և վերջանում էր այսպէս.

«Հայրենիքի համար մեռնողները ձեզ իրանց անսահման սիրոյ վերջին ողջոյնն են ուղարկում սրբազան կուի դաշտից. Միսակ և Գուրգէն»։

Նունէի ոգևորութիւնն անսահման էր. նա զգում էր, որ դարձեալ անսահման սիրված է վաղեմի ընկերներից նախկին անարատ սիրոյ ամբողջ թափով, և նրա սրտում նորից բոցավառվում էր առժամանակ հանգչող սիրոյ կայծը։ Նա տեսնում էր, թէ ինչպէս կնոջ սիրոյ պատճառով պառակտված սրտերը նորից միացել էին միմեանց հետ հայրենիքի սիրոյ առաջ. միացել էին գնալու այնտեղ, դէպի ուր կանչում էր նրանց սուրբ պարտականութիւնը։ Այո, այդքան հզօր էր հայրենիքի աստուածային սէրը կնոջ վաղանցուկ սիրոյ առաջ...

Սակայն Նունէն դարձեալ մտազբաղ էր։ Նա այժմ իր սրտում զգում էր մի սառն դատարկութիւն, որ ոչ մի բանով լցնել չէր կարող. Նա զգում էր, որ իր անելիքը չէ վերջացել. նրան ամօթալի էր թւում իր անգործութիւնը. նա տեսնում էր, որ իր առաջ ևս բացվել է գործունէութեան մի լայն ասպարէզ հէնց այնտեղ, ուր գնացել էին իր սրտին այնքան մօտ անձնաւորութիւնները...

Նա իր մէջ գտնում էր բաւականաչափ ոյժ և իր սրտում անսահման կոչում՝ սուրբ գործին ծառայելու, և նրա առաջ պարզվեց իր անելիքը։

Նա գնաց միացաւ դէպի Աւետաց երկիր գնացող կամաւորների հետևեալ խմբին իբրև գթութեան քոյր...

Լ. Մարկոսեան

ՆԵՐԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՀԱՅ ԳԻՒՂԸ

Գաւառական կեանքը իր սովորական ընթացքի մէջ է։ Շատից քչից գիւղացին ձեռք է բերել ուտելու ցորեն. մի շարք գիւղերում բաւարար, միւսներում սակաւ, իսկ որոշ գիւղերում այնքան առատ, որ նոյնիսկ ծախու է հանում։

Անցնում եմ գիւղեր, ժամերով նստում և խօսում գիւղացիների հետ։ Նրանք շատ անգամ զարմանում են և հարցնում քեզ.

— Մի՞թէ գիւղացու ամէն բանը պատրաստ և առանց կարիքի կը լինի. ոչ, եթէ մեր բոլոր բանը թամամ լինի, էլ ինչ գիւղացի։ Վերջապէս ինչպիսի տարի էլ լինի, միթէ ճակատներս դէմ տուած չենք ապրելու։ Միշտ սովորութիւն է ասելու, թէ ոնց ենք ապրելու, տարին վատ է ու հազար մի տեսակ բաներ. փառք ի Տէրին, լաւ ենք, լաւ էլ կը լինենք, եթէ Աստուած թագաւորի թախտը հաստատ պահի, գործը՝ աջող։ Մինչև հիմա միշտ լաւ խաբարներ է գալիս և մինչև վերջն էլ յոյս ունենք լաւը կը լսենք ու լաւը կը տեսնենք։ Էդքանի միջին մեզ էլ մին ասեղի ծակով նայի բաւական է, կապրենք։ Կուիւ գնացած տղաները լաւ են գրում, փառք ի Տէրին, սաղսալամաթ գան գիւղը՝ էլ մեր քէֆին քէֆ չի հասնի։

Ահա ձեզ այն բոլոր դարձուածքները, որ կը լսէք գիւղերում, եթէ առիթ ունենաք ներկայումս լինել այնտեղ։

Զօրահաւաքի հէնց առաջին օրից սկսած՝ գիւղական համայնքները համարեա թէ առանց բացառութեան օգնել են աշխատաւոր ձեռք չունեցող ընտանիքներին. հնձել են արտերը, խուրձերը կալերը տարել, կալսել և մինչև իսկ ալիւր պատրաստել։ Որոշ գիւղերում ձմեռվայ վառելափայտի համար էլ որոշում է եղել բերելու և չունեցող, զինւորի ընտանիքներին փայտ տալու։

Ամբողջ 3 ամիս է, որ մի հատիկ արբած մարդ չը տեսանք գաւառումս, և դա՝ շնորհիւ մեծ պատերազմի, որի առաջին իսկ օրերի բարիքները տեսնելու պատիւը ունենք։

Այն գործեան հանգոյցը, որը Պետական Դումայի մի շարք նիստերի նիւթ է դարձել և անլուծելի մնացել, ներկայումս այնպէս է վերացած, որ կարծէք թէ գոյութիւն անգամ չէ ունեցել։ Եւ որքան ցանկալի կը լինի, եթէ ալկոհոլը և արբեցողութիւնը մեր այն մեղքերի շարքն անցնէին, որոնք մեզ կարմրացնում, ամաչեցնում են։

Անցեալ օրը փողոցում հանդիպեցի ինձ ծանօթ մի ծերուկ և խմող մարդու, որը օրական առ նուազն 10 բաժակիկ օղի կոնծած կը լինի իր կեանքում։

— Բանդ բուրդ է, ծոնց ես անելու,— հարցնում եմ։

— Խէ, հէնչ ա ըլել։

— Խմիչքը կորաւ-գնաց, — պատասխանում եմ։

— Դու քո դարդդ քաշիր, ես էնքան խմել եմ, որ փափագս առել եմ,—քմծիծաղ տալով ասաց ու անցաւ ծանօթս։

Գիւղերում նոյնը կը տեսնէք. ամենայայտնի խմողներն անգամ մեծ ուրախութեամբ են դիմաւորում խմիչքի վերացումը և ցանկանում, որ երբէք էլ գոյութիւն չունենայ նա՝ իր աւերիչ, քանդող և վատ հետքերով։

Ս—եան

Գորիս

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Այսօր, ամսիս 20-ին, ցերեկ. ժամը 3-ին, շրջանային դատարանի Միքայէլեան դահլիճում կատարվելու է հանդիսաւոր մաղթանք Կայսր Ալէքսանդր II-ի դատաստանական բարենորոգումների 50-ամեակի առիթով։

◆ Երէկ առաւօտեան Պետրօգրադից Թիֆլիս ժամանեց Պետական Դումայի անդամների միջոցներով սարքված սանիտարական վագօնը, որին ուղեկցում էր Պետական Դումայի անդամ Դ. Նիկոլայեվը։

◆ Կարմիր Խաչի բժշկական մասի կառավարիչ պրոֆ. Օպպէլ երէկ մեկնեց առաջադիրքերը։ Պրոֆ. Օպպէլ ծննդեան տօներին մի դասախօսութիւն է կարդալու յօգուտ պատերազմից վիրաւորների։

◆ Պատերազմից վնասվածներին օգնող քաղ. կենտրոնական կոմիտէտը նոյեմբերի 24-ին առաջապահ դիրքերն է ուղարկում «սպիտակեղէնի շաբթում» Մայկօպում, Սըղնախում և Թէլաւում հաւաքած տաք իրերը։ Իրերը տանելու է քաղաքների դաշնակցութեան Կովկասի ճիւղի բիւրոյի անդամ Վ. Դ. Մամուլեանը։

◆ Այսօր, հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 8½-ին, Կովկասի փոխարքայի դիւանատան սրահում կը կայանայ Կայսերական Աշխարհագրական Ընկերութեան կովկասեան ճիւղի անդամների ընդհանուր ժողովը, ուր պրոֆ. Կրասնով կը կարդայ մի զեկուցումն «Բաթումի ծովափը, իբրև Ռուսաստանի խոնաւ ենթատրոպիկների կուլտուրական կենտրոն» թեմայով։ Նիստը հրապարակային է։

◆ Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8-ին կայացաւ «Ալմանախ» ժողովածուի հրատարակութեան յանձնաժողովի նիստը։ Զեկուցումից երևաց, որ հայ գրողներից, որոնց դիմումն էր արված մասնակցելու իրանց երկերով «Ալմանախին», հետզհետէ գալիս է պատասխան, որով նրանք իրանց պատրաստակամութիւնն են յայտնում. այսպէս օրինակ ստացվել է պատասխան Շիրվանզադէից, Վ. Փափազեանից, Գ. Բաշինջաղեանից, Շահրիարից, Առ. Սարուխանից, Դ. Անանունից, բժշ. Գ. Թումանեանից, Աւ. Եղեկեանից, Ց. Սօլօվեանից, Ց. Ակունեանից և ուրիշներից։ Յանձնաժողովը որոշեց «Ալմանախ» ծախքի հրատարակութեան համար դիմել մի քանի անձանց և խնդրել հոգալ ծախքը։

◆ Թիֆլիս է եկել սերբ Ջեդոմիր Իօկսիմօվիչը, որ վերջերս դասախօսութիւններ է կարդացել Ռուսաստանի մի քանի քաղաքներում՝ «Ինչո՞վ կը վերջանայ ներկայ պատերազմը» բնաբանով։ Այդ դասախօսութիւնը պ. Իօկսիմօվիչը կարդալու է և Թիֆլիսում, ամսիս 22-ին, շաբաթ երեկոյեան Արտիստական Ընկ. դահլիճում։ Դասախօսութեան ծրագրի կէտերից մինն էլ շօշափելու է «Թիւրք-պարսկական դաշնակցութեան և Հայաստանի աւտօնօմիայի» հարցը։

◆ Ի նկատի ունենալով Կովկասի փոխարքայի հրատարակած պարտադիր որոշումները, որոնց ուժով ի միջի այլոց թատրոնական ներկայացումներն աւարտվելու են երեկ. ժամը 11-ից ոչ ուշ, ուստի Արքունական թատրոնում ներկայացումների սկիզբը այսուհետև նշանակված է ժամը 7½-ին։

◆ Այսօր, երեկ. ժամը 8-ին, Հասարակական ակումբում (Գրիբօէդովսկայա № 22) կայանալու է խորհրդակցութիւն՝ ակումբին կից տնտեսական սեկցիա կազմակերպելու մասին, որը իրան նպատակ դնէ ուսումնասիրել մեր երկրի տնտեսական կեանքը։ Առաջին հերթին դրվում է Անդրկովկասում զեմստվոյին դրութիւն մտցնելու հարցը։ Խորհրդակցութեանը կարող են մասնակցել ակումբի բոլոր անդամները, նաև այն անձինք, որոնք առևտրական և տնտեսական գիտութիւնների բարձր կրթութիւն են ստացել։

◆ Անգլիական հիւպատոս Պ. Ստիվէնս դիմել է բորսային կոմիտէտին, խնդրելով հաղորդել իրան այն ապրանքների ցուցակը, որոնք արտահանվում են արտասահման և արտասահմանից ներմուծվում են Կովկաս։ Հիւպատոսը ցանկանում է այդ իմանալ այն նպատակով, որ առևտրական աւելի սերտ յարաբերութիւններ հաստատվեն Անգլիայի և Ռուսաստանի միջև։ Միաժամանակ հիւպատոսը խնդրել է ուղարկել ապրանքների տեսակներ և գների մասին տեղեկութիւն՝ հնարաւորութիւն տալ նրանց վաճառելու մանրամասն պայմաններով։

◆ Մօտ օրերս քաղ. վարչութիւնը դումայի նիստում մի զեկուցում է մտցնելու Թիւրքիայից փախածներին խնամելու համար առանձին մասնաժողով կազմել։ Մատղութիւն կայ հիմնել փախստականներին խնամող տուն։

◆ Վիրաւորների համար աղնուականների հիմնած լազարէթը կը բացվի ամսիս վերջին՝ աղնուականների գիմնազիայի շէնքում։

◆ Քաղաքում ալիւր չը լինելու պատճառով քաղաքի հացթուխները ամսիս 18-ին դիմեցին վաճառականների բանկին, խնդրելով աջակցել վագոններ ստանալու, որպէսզի ալիւր բերվի Թիֆլիս։

ԲԱԹՈՒՄ

◆ Ախալցխայից հեռագրում են «Кавказъ»-ին, որ նոյեմբերի 18-ին, առաւօտեան ժամը 4-ին, տեղական վաճառական Զուրաբովի տանը մի պայթուցիկ ռումբ են նետել, որը սարսափելի աւերմունք է առաջացրել. քանդված են պատերը, լուսամուտները և առաստաղը։ Մարդկանց հետ ոչ մի դժբաղդութիւն չի պատահել։

◆ Կանանց կոմիտէտը Ալէքսանդրապօլում բացել է մնադական կէտ։

ՄԱՄՈՒԼ

«Закавказ. Рѣчь» թերթը երէկվայ իր համարում ամբողջ երկու յօդուած է նուիրել հայերին, մէկը «Հայերը» և միւսը «Ակվե՞լ է արդեօք Թիւրքիայում հայերի կոտորած» վերնագրով։

Առաջին յօդուածում հեղինակը «Վրացի» ստորագրութեամբ աշխատում է ցոյց տալ, թէ ինչ է ներկայացնում իրանից Հայաստանը ազգաբնակութեան կողմից։ Նա, մատնացոյց լինելով վերջերս հրատարակված աշխարհագրութեան երկու հայերէն դասագրքերի վրա (Աբեղեանի և Տէր-Ցակոբեանի), գտնում է, որ Տէր-Ցակոբեանի Հայաստանը երկու անգամ աւելի մեծ է, քան Աբեղեանի ցոյց տուած Հայաստանը, ուստի և եզրակացնում է, որ առանձին հաւատ ընծայել այդ հաշիւների ճշտութեան չէ կարելի։

Յօդուածագիրը նոյնպէս թերահաւատութեամբ է վերաբերվում Թիւրքիայի հայ ազգաբնակութեան վիճակագրութեան, որ պաշտօնապէս հրատարակված է հայոց պատրիարքարանի կողմից։ Այդ վիճակագրութեան համաձայն, ինչպէս գիտենք, հայերի թիւը Արեւելեան Անատոլիայի 6 վիլայէթներում 1.018,000 է, իսկ Կիլիկիայում՝ 200,000—ասում է յօդուածագիրը և ապա աշխատում ցոյց տալու, որ այդ վիճակագրութիւնը չափազանցված է և հայերի թիւը հազիւ 7—800,000 կայ. «դրա ապացոյցն եմ Ա-Դօ հայի հրատարակած գիրքն է, որ հայերի թիւը 6 վիլայէթներում ցոյց է տալիս 736,000»։

Թէև «Վրացու» յօդուածը դեռ չէ վերջացել և նա խոստանում է շարունակել, բայց դժուար չէ հասկանալ, թէ ինչ նպատակով է գրված և գրվելու են այդպիսի յօդուածները—ապացուցել, թէ քանի որ հայերի թիւը հայկական նահանգներում շատ նուազ է, ուստի և աւտօնօմիա տալ նրանց դժուար է....։

Բայց յօդուածագիրը սխալվում է. նախ՝ հայերի թիւը, թէ հայկական 6 վիլայէթներում և թէ Կիլիկիայում անհամեմատ աւելի շատ է. երկրորդ՝ որոշ հարցերի լուծման ժամանակ պէտք է ի նկատի ունենալ ոչ թէ քանակը, այլ և որակը։ Հայերը կարող են քիչ լինել թւով, բայց նրանք Թիւրքաց Հայաստանի բոլոր ցեղերի և ժողովուրդների մէջ ամենից շատ կուլտուրական ցեղն են կազմում։

Այդ հարցին մենք դեռ կը դառնանք, երբ «Վրացին» աւարտէ իր յօդուածները։

Երկրորդ յօդուածի մէջ A. ստորագրութեամբ հաւաստիացումն և միամտութիւն է տրվում հայերին, թէ Թիւրքիայում հայերի կոտորած չը կայ և տարածված լուրերը վաղաժամ են։

«Ընդհակառակը, Կ.Պոլսից հրաման է արձակված, որ ժողովրդին որևէ վնաս չը հասցնեն, իսկ գիւղերում տարածվում են Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքի կոնդակը, որով պատուիրվում է հայերին պահպանել խիստ օրինաւորութիւն և լինել հաւատարիմ կառավարութեան։ Բոլոր վիլայէթներում հայերը իրանց զսպված են պահում և միայն Վանի վիլայէթում գործում են հայկական խմբերը, որոնք եկել են կովկասեան սահմաններից»։

Ապագան ցոյց կը տայ, թէ որքան ճիշդ են այս հաւաստիացումները։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիս, 18 նոյեմբերի

Յօգուտ հայկական հիւանդանոցի ստացվել են հետեւեալ նուիրատւութիւնները. Ս. Ս. Ռոստոմեանից ամսական 5 ր., Վ. Պօղոսեանից 3 ր., Ի. Ս. Եարալեանից 10 ր., Մ. Մաղաքեանից 10 ր.։

Կ. Հ. Բ. Ընկ. Խորհուրդ

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 Թ.

(Պուշկին, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ.11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏԵՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ—9½—3 ժ. Ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.։

Մ. Մ. ԲՆՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի հիւանդութ.։

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երկրչ. հինգշ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծախկահատ.։

ԿԻՆ-Բ.ԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԳԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԲՆՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—114

„Մշակի“ խմբագրատանը վաճառվում են

հետեւեալ վիպական երկերը.

1) ՋՀՈՒԴ ՔՈՒՉԱՆ՝ վէպ Պարսկաստանի կեանքից, Շահրիարի . 1 ր. —
2) ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔԸ, մեծ վէպ Վ. Հիւգօյի, Թարգմ. Ա. Սաֆաեանի . . . . 1 ր. 50 կ.
3) ՈՒՐԱՆԻԱ, աստղագիտ. վէպ. Կ. Ֆլամարիոնի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի . . . . 1 ր. 50 կ.
4) ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ, վէպ Հանրի Բորդօյի, Թարգ. Հ. Առաքելեանի— 60 կ.
5) ՏԱՍՆ ԵՒ ՄԻ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, Շահրիարի . . . . — 50 կ.
6) ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐՆԵՐ, Ե. Սպիրիի, Թարգ. Իս. Ցարութիւնեանի . — 50 կ.
7) ՔՍԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ, Գի դը Մօպասանի, Թարգ. Հ. Առաքելեանի 1 ր. —
8) ՍԱՒԱՌՆՈՂ ՈԳԻՆ վէպ. Ց. Սօլովեանի . . . . — 40 կ.

Նրանք, որոնք յիշեալ գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից փոքր կանխիկ վճարելով, կը ստանան 25% զեղչ և ճանապարհածախսը մեզ վրայ։ Վերադիր վճարով պահանջողներին կը լինի միայն 15%։

Հասցէն՝ Ред. газ. «Мшакъ», Тифлисъ.

(5) 0—8

Աստամնաբուժարան

Հիմնված ատամնաբոյժ

Բ. ՀԱՅԿԻՆԱՅԻ

Նախաձեռնութեամբ։ Թիֆլիս, Միխայլօվսկի պր. № 76

Բուժարանը բաց է հիւանդների համար օրվայ ու գիշերվայ ամեն ժամին։ Ատամները բուժելու և պլոմբելու համար վճարը ստացվում է ըստ հաստատված սակագնի։

Բուժարանում գործում են 5 բժիշկ-մասնագէտներ, բժ. վերաբոյժ Ր. Բ. Պիրադովը (որ ժամանակաւորապէս բացակայ է)։

Բուժարանն ունի կատարելագործված լաբօրատօրիա արհեստական ատամներ պատրաստելու համար։ Կատարվում են ամեն տեսակ ատամ նա-սխեմ. կախ կապող աշխատանքներ և շտապ վերանորոգումներ 3 ժամվայ ընթացքում։

(օ. մ.) 755. 100—47

Լոյս տեսաւ

ՍԱՀՄԱՆ

ՌՈՒՍ-ՏԱՃԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

և նրա

ՀԱՅԱԶԳԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

և

ԳԵՆԵՐԱԼ-ԱԴԻՒՏԱՆՏ

ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՈՎ

(Իր լուսանկարով և պատերազմական բեմի սխեմատիկ քարտէզով)։

Գինն է 30 կոպէկ։

Ծախվում է Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառանոցներում։ Պահեստը հեղինակի մօտ։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Бебутовская 6. Ашоту Атанасьяну. Ուղարկվում է վերադիր վճարով. 20-ից աւելի՝ 20% զեղչ։

(կ. ե. հ.) 960. 0—7

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ. ՋՄՇԿԵԱՆԻ

1915 Թ.

„ԾՈՅԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ“

ՍԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՊԵՏ

Անդրանիկի

պատկերով։

Ցանկացողները թող շտապեն, որպէսզի հերթին՝ ժամանակին կարողանան ստանալ։ Հասցէն՝ Թիֆլիս, Մակար Ջմշկեան։

(հ.կ.) 966. 10—7

Ծախվում են

1) «ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ՑԱՒԵՐԻ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», նկարներով, բազմաթիւ խորհուրդներով և ըեցեպտներով։ Անհրաժեշտ գիրք և պարզ ու հասկանալի գրված ամեն մի չափահասի համար. բազմաթիւ նախազգուշութեան կանոններ տրիպէրով և այլ ցաւերով չը վարակվելու համար։ Գրքի մէջ կայ նաև սուր և խրոնիկական տրիպէրի և բժշկութեան մասին, ըեցեպտներով։ Գինը 50 կոպ.։

2) «ՓՈՐՁԱՌՔՆԵՐԻ ԱՌՏՆԻՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», ամեն տեսակ պատահական փորձանքներ, հիւանդութիւններ։ Թունաւորութիւններ և նրանց շտապփոյթ օգնելը, Բազմաթիւ տնային դեղեր և խորհուրդներ։ Շատ պարզ ու հասկանալի լեզուով։ Ամեն մարդու անհրաժեշտ գիրք գրպանի համար, և ամեն մարդ կարող է մեծ օգնութիւն հասցնել թէ իրան և թէ ուրիշներին։ Գինը 30 կոպ.։

3) «ԾԻԾԱՂԻ ՏԿՃՈՐ» ամենալաւ և ծիծաղաշարժ անեկդօտների ու սրախօսութիւնների ժողովածու։ Ծիծաղաշարժ ակճորի պատկերը գրքի երեսին։ Գինը 20 կ.։

Այս երեք գրքերը միասին պահանջողներին

ՁՐԻ ՈՒՂԱՐԿՈՒՄ ԵՄ ԻԲՐ ՆՈՒԷՐ

երեք հետեւեալ գրքերը. 1) «Պնիկարմատի շալվարը» ծիծաղաշարժ վօդեվիլ չափահասների համար (գինն է 20 կ.), 2) «Րաֆֆի» պատկերով (գ. 10 կ.), 3) «Միանոյն դագաղում», պատմուածք հայ-թիւրքական կռիւներից, զինակների նկարներով, գինն է 7.։

Գրքերի գինը և ճանապարհի ծախս 20 կոպ. անպայման առաջուց ղրկել մարկաներով։ Հասցէս՝ Тифлисъ. Семеновская ул. № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г. Есаянцу.

(հ.կ.) 327. 100—51

Ուրբաթ, նոյեմբերի 21-ին, ցերեկվայ ժամը 11½-ին

Ցովնանեան դպրոցի դահլիճում տեղի կունենայ

„ՆՈՒԷՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ“ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

տարեկան ընդհանուր ժողովը.

ՔՆՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ.

1) 1912—1913 Թ. Թ. հաշիւների քննութիւնը.
2) Կանօնադրութեան 1-ին և 22-րդ յօդուածների լրացումը և փոփոխութիւնը.
3) Ընտրութիւններ վարչութեան 3 անդամի և 1 փոխանդամի, վերստուգիչ յանձնաժողովի և իսկական անդամների.
4) 1914 Թ. «ՀԱՍԿԵՐԻ» բաժանորդներին բաւարարութիւն տալու խնդիրը և 1915 Թ. բաժանորդագրութեան բացումը։

1003. 1—1

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է հայերէն ԳՐՊԱՆԻ

Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ կազմած

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄԻ

№ 1 (Տրապիզոնի և Էրզրումի շրջան)

№ 2 (Ալաշկերտի, Վանի և Ատրպատականի շրջ.)

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՔԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

Իւրաքանչիւր տետրը արժէ 10 կ.։ — Մեծաքանակ ցանկացողին 30% զեղչ. ճանապարհածախքը ուղողի վրա։ Դիմել կազմողին՝ ТИФЛИСЪ, Ванскій пер. № 7, կամ «Գիր», «Գուտտենբերգ» և այլ հայ գրավաճառներին։

ԱՊԱՌԻԿ ՈՉ ՈՔԻ ՉԻ ՈՒՂԱՐԿՎԻ.

(կ.) 1009. 2—1

ՏԵԽՆԻՔԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԻՆԺԵՆԵՐ

Տ.Ա. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ

Բագու, Կրասնօվօդսկայա փ. տ. Աւան-Իսզբաշեանցի։ Հեռախօս №№ 23-49, 23-50

Առաջարկում է ամբողջ Կովկասի և Պարսկաստանի համար իսկապէս ԴԻԶԵԼ շարժիչներ (մոտորներ) յայտնի ԿՕԼՕՄԵՆՍԿԻ ընկ. մեքենայագործարանից։

Հօրիզօնական անգլիական շարժիչներ, (մոտորներ) «ԿՐՕՍԼԷՅ» ընկերութեան մեքենայագործարանից «Դիւրացրած Դիզել» սիստեմի, որ գործ է ածվում նաւթի բոլոր տեսակներով. նաւթի ծախսն է մի ժամում ամեն մի ուժին ½ ֆունտ կամ 200 գրամմ։

Գազային շարժիչներ, որոնք բանում են թէ բնական և թէ գեներատորային գազով։

Ջրհան և ջրմուղ մեքենաներ (նասօսներ)։

Ջրի շարժիչներ (տուրբինաներ)։

Սառոյց պատրաստող մեքենաներ «Ֆէնիկս» ընկ. գործարանից։

Ամեն տեսակ էլեքտրական մեքենաներ և պլիտայքներ յայտնի «Դինամօ» ընկ. գործարանից։

Երկրագործական մեքենաներ՝ լօկոմօբիլներ, ցորեն մաքրող մեքենաներ, տրակտորներ և այլն՝ յայտնի ամենայն ամերիկական «ԿԷՅՍ» (Case) ընկեր. գործարանից։

Մեծ ճանապարհի վրա աշխատելու համար ԱՒՏՕՄՕԲԻԼՆԵՐ նոյն ամերիկական «ԿԷՅՍ» (Case) ընկերութեան գործարանից։

Վերոյիշեալ տեխնիքական գրասենեակը իր վրա է վերցնում զանազան գործարաններ սարքել և գործի գցել իր միջոցներով՝ ինժեներներով և վարպետներով։

Դիմել՝ Баку, Техническая Контора Т. А. БУДАГЯНЦЪ.

Արտասահմանից՝ Bacou (Russie) Bureau Technique T. A. Boudaguian, Ingénieur.

(հ.կ.) 551. 0—49

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետեւեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արաբերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշտօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շտապփոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնուհետև յանձնել։

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։

Տելեֆօն № 67.